

# RECENZE

## JIŘÍ ŠKABRADA : KONSTRUKCE HISTORICKÝCH STAVEB

Praha – Argo, 2003, 395 s.

Základním cílem knihy je zpracování typologického vývoje jednotlivých druhů konstrukcí, přičemž kritériem posuzování je funkce a technicko-materiálové řešení. Jádro publikace je shodné s předcházejícími skripty, ke kterým jsem se již dříve vyjádřil, což mi umožňuje neopakovat toto hodnocení.<sup>1)</sup> Nový text je doplněn jak o další příklady konstrukcí ilustrujících typologickou variabilitu, tak o podrobnější rozbor a popis jednotlivých druhů konstrukcí. Obsáhlejší je i úvod knihy, kde autor výstižně a úplně charakterizuje zvolený přístup k historickým stavebním konstrukcím, jejich časové a regionální vymezení i problémy jejich dosavadního i budoucího poznávání. Jiří Škabrada se zde mistrně vypořádal s možnými námitkami ke svému pojetí zkoumání a zprostředkovávání jeho dosavadních výsledků, přičemž dává najevo, že nedostatků si je vědom, neskrývá je a osobně bych dodal, že se je snaží napravovat nebo alespoň omezovat, nikoliv se jim alibisticky vyhýbat známým „tato oblast nebyla předmětem zkoumání“. Vedle tabulek přehledu užití konstrukcí podle časových období je na konci textu připojena i základní bibliografie.<sup>2)</sup>

I přes autorovu snahu o komplexnost řešení celé problematiky, kterou je třeba ocenit a jež představuje další zlepšení oproti stejnojmenným skriptům, je ve zpracování jednotlivých druhů konstrukcí v publikaci stále zřejmá nevyváženost, jinak řečeno, vývoj a různorodost některých konstrukcí nemá autor natolik prozkoumané, jak by odpovídalo jejich významu. Mimo jiné je zjevně těžší překonatelné, že některým konstrukcím a historickým stavebním prvkům se žádný odborník systematicky nevěnuje a není v silách samotného autora takovýto zevrubný výzkum nahradit.<sup>3)</sup> Naopak v tomto smyslu vzorové je opět vytříbenější podání kapitoly o krovech a vytápěních.

Asi nejkomplikovanější je podle mne zpracování povrchových úprav staveb. Už vymezení předmětu této problematiky, která se možná nejvýrazněji propojuje s výtvarným řešením, je nelehké, stejně jako její šíře a především obrovská variantnost řešení. Je potom náročné příklady syntetizovat i analyzovat a stručně a náležitě prezentovat. Autorovo pojednání i tohoto tématu považuji za přijatelné, i když určitou nejistotu v tom, jak se s touto problematikou vyrovnat, jsem zaznamenal už v jeho úvodním textu kapitoly. Oproti němu se nedomnívám, že významnou překážkou v hodnocení povrchů jsou následky puristických tradic, ale naopak nesmírné množství nálezů těchto konstrukcí a prvků v bohatých stratigrafiích na prakticky každé historické stavbě, které dokládají jejich mnohem rozsáhlejší dochovanost, než i odborná veřejnost donedávna předpokládala. Navíc jsou v posledním desetiletí takto zhodnocovány

i nejpočetnější omítky z 19. a 20. stol. Je logické, že nejčastěji identifikují tyto prvky památkáři, kteří i přes početnou publikační aktivitu týkající se tématu historických omítek nejsou, a v současném pojetí památkové péče ani nemohou být, hlavními garanty a koordinátory potřebného komplexního průzkumu. Ohledně přístupnosti nálezů na fasádách, interierových stěnách apod., a tím i dostupnosti přímých poznatků pro jiné badatele než zúčastněné památkáře, je třeba připomenout, že minimálně v uplynulých patnácti letech jejich dalšímu úplnějšímu zachování bránil nedostatek financí na takřka jediný způsob jejich fyzické záchrany – restaurování (včetně konzervace), nikoliv tedy památkářské nedocenění.

Rovněž z hlediska vydavatelského se mi pojetí knihy jeví jako promyšlené. Jde o objemnou, bohatě ilustrovanou publikaci, ale zároveň první, v podstatě technicko-architektonické shrnutí poměrně specializovaného odborného tématu, čemuž odpovídá i řada kreseb a fotografií technických detailů.<sup>4)</sup> Nejedná se tedy jen o populárně naučnou, ale také o reprezentativní knihu. Záměru zásadně napomáhá jazyk i obsah textu architekta Škabradu, který opravdu umí vystihnout podstatnou charakteristiku té které konstrukce či jejího užití, přiblížit je bez cizích slov, stručně a srozumitelně. Stejně trefně jsou volena srovnání a další materiálové, historické či architektonické souvislosti daných konstrukcí. Výsledná publikace tak může spolehlivě uspokojit jak specialisty (historiky architektury a umění, archeology, etnografy, restaurátory, památkáře), tak blízké odborníky (architekty, stavaře) i zájmovou či laickou veřejnost. Otázkou zůstává, zda by zmíněný titul nenašel své čtenáře i v zahraničí, prozatím není kniha doplněna žádným cizojazyčným resumé.

Považuji tedy tuto publikaci za autorský i vydavatelský počín roku, domnívám se rovněž, že zároveň podněcuje k širším úvahám a očekáváním.

### POZNÁMKA K ROZVOJI KONSTRUKCE HISTORICKÝCH STAVEB JAKO VĚDNÍHO OBORU

Konstrukce historických staveb samozřejmě nejsou oblastí jedné knihy nebo jednoho badatele. Z široké škály možných metod základního výzkumu konstrukcí staveb jsou hlavní ty, které na konstrukce pohlížejí jako na slohotvorné a umělecké prvky, tedy zkoumají a interpretují jejich formy, což je doména dějin umění a architektury. Dalším je nahlížení na konstrukce historických staveb jako na technická řešení, u kterých se hlavně posuzuje funkce,

technologie a složení, což bývá hodnocení stavebního inženýrství nebo materiálových rozborů. Co ale doposud z větší části chybělo, je propojení výše uvedených přístupů a především sledování konstrukcí v kontextu stavby jako celku včetně jejich vývoje v celé historii. Jen posuzování funkce a formy umožní sestavit odpovídající typologii konstrukcí. Je však účelné i v druhé podstatné součásti našeho zhodnocení těchto historických prvků – možno říci v aplikovaném výzkumu – uplatnění osvojených poznatků v kvalitní ochraně, údržbě a obnově. Zde už není ani zdaleka nejdůležitější datace a původ konstrukce, ale její technologie a fungování. Právě při doporučovaném systematickém a komplexním řešení problematiky historických stavebních konstrukcí dochází ke vzájemnému podněcování a obohacování v souvisejících oblastech od historických disciplín přes stavebnictví až k památkové péči, včetně metodologie těchto oborů.

Naznačené řešení však vyžaduje odpovídající komplexní zajištění. Domnívám se, že by jím mělo být centrum multidisciplinárního výzkumu, doplněné o složky osvěty a propagace, především vzdělávání. Taková instituce by zároveň měla zpracovávat – přijímat, kriticky analyzovat a dále šířit konkrétní poznatky badatelů z terénu i publikované informace, koordinovat evidenci a dokumentaci, účelně kooperovat s projektanty a realizátory stavební zásahů, specialisty na stavební hmoty apod. Mezinárodní spolupráce by měla být nedílnou součástí její odborné činnosti. Jednoznačně jde o úkol pro tým odborníků.

Na takovém ideálním návrhu by se podle mne mohlo začít pracovat prozatím v existujících skromných podmínkách. Vždyť zjevně máme vědce, který se tematikou konstrukcí historických staveb dlouhodobě zabývá, má dostatečný rozhled a vazby v souvisejících oborech, požívá důvěry kolegů i širší odborné veřejnosti ve sféře badatelské i realizační. Zároveň je tento kompetentní odborník velmi dobrým popularizátorem a pedagogem, autorem maximálně užitečných skript na dané téma a nyní i v podstatě průkopnické knihy. Máme skupinu dalších obětavých a schopných specialistů i pedagogů, prokazujících připravenost se problematikou zabývat. Díky zmiňovanému autorovi je vyučován relevantní, ověřený, konzistentní vysokoškolský studijní předmět a je organizována neformální studentská terénní praxe v Sudkově Dole. Existují Ústav památkové péče a renovací a Ústav dějin umění a architektury Fakulty architektury ČVUT, kde má řešení otázek zkoumaného předmětu tradici<sup>5)</sup> a kde dotčené oblasti je poskytováno zázemí a alespoň doposud určitá podpora. Především však existuje neuspokojená poptávka po koordinaci, konzultaci i vzdělávání v konstrukcích historických staveb ze souvisejících historicko-vědních i technických disciplín a ovšem nejsilnější poptávka z praxe památkové péče, archeologie či restaurátorství. Odvážuji se tvrdit, že ve sféře historických staveb neexistuje, snad s výjimkou stavebně historického průzkumu

srovnatelný oborový potenciál.<sup>6)</sup> Nedovedu si představit, že bychom takovéto předpoklady pro rozvoj oboru historických konstrukcí nevyužili a nezačali jednat o jeho konkrétním posílení.

Knihy Jiřího Škabradý proto pro mne není pionýrská pouze svým tématem, ale neprvoplánovým tázáním se po naší odpovědnosti v tomto odvětví.

#### POZNÁMKY

- 1) V. Jesenský – J. Škabrada, *Konstrukce historických staveb*, Památky středních Čech XIV/1, Praha 2000, s. 69–71.
- 2) Uvedená základní bibliografie, jak se zdá, ilustruje autorovo dominantní stavění na terénních poznatcích, což koresponduje se zvolenou metodou zpracování tématu. Nicméně sestavení opravdu promyšlené a výstižné výběrové bibliografie je samo o sobě nelehkým, nejspíše týmovým úkolem, kterého se v dané oblasti nikdo dosud nezhostil. Navíc by bylo třeba publikované práce doplnit o nepublikované, neméně přínosné materiály (nálezy a restaurátorské zprávy, stavebně historické průzkumy a další dokumentace). Podle mých poznatků o stálý pokrok i v oblasti průběžné aktualizace výše uvedených publikovaných i nepublikovaných materiálů se snaží jen skupina odborníků na historické krovky.
- 3) Za výsledek soustavnějšího a úplnějšího výzkumu historických konstrukcí, který by měl být dále využit v typologii, lze považovat např. práci ing. akad. arch. H. Zachové o historických dlažbách (*Historické kamenné dlažby*, grantový úkol MK ČR 1997–2003, výtah autorky poskytnut odborným pracovištěm NPÚ na počátku roku 2004), příspěvky z tematických konferencí Sdružení pro SHP – vytápění 2002, okna a dveře 2003 apod. Mnohé z těchto podkladů jsou však mladší než autorova závěrka textu zhruba k roku 2000. Samozřejmě mnohem početnější jsou opět až permanentní nové konkrétní nálezy řady odborníků pohybujících se v terénu.
- 4) Grafické zpracování odpovídá nejspíše vydavatelským záměrům, ale je možno upozornit na drobnější nedůslednosti. Šedivé pozadí úvodní stránky jednotlivých kapitol, stejně jako vedle vytisknutý velký formát typického detailu konstrukce, je možná až na hranici neokázalosti tématu, ale každopádně texty na šedivých stránkách jsou nejednotné. Někde jde o výstižný typologicko-terminologický úvod, jinde o úvodní text přecházející na další běžné stránky a někde zcela chybějící text může vyvolávat pocit bezradnosti zpracování. Zdá se mi, že oproti stručnějším skriptům výrazněji chybí četnější grafické členění textu, které by napomohlo orientaci a percepci poznatků. Podobně by mohlo působit jednotnější třídění konstrukcí v textu kapitol (u komplikovanějších konstrukcí je užíváno oddělení slohových období, u drobnějších, jako stropů, dveří apod., dělení dle technického řešení či částí, u některých konstrukcí, jako zábradlí či mříže chybí grafické členění v textu zcela). Nesourodě s hutností analyzovaných příkladů působí bílá místa vynechaná nejčastěji na konci sloupců textu, ale i mezi fotografiemi. Jistě lze dále diskutovat o možném dalším posílení názornosti dalšími ilustracemi s dopadem na podobu celé publikace (půdorysy kleneb místo jejich popisů, zásadnější otázka možnosti ilustrování zvláště povrchových úprav bez barevných obrázků atd.).
- 5) Pro mne osobně zůstane představitelem této tradice odborná i pedagogická činnost paní docentky M. Radové-Štikové, nelze však opomenout bohužel nezavršený přínos PhDr. Ing. J. Muka.
- 6) Konstrukce historických staveb jsou ovšem nezastupitelnou disciplínou pro realizaci SHP, což není zohledněno např. institucionálně nebo ve vzdělávání. Zatímco stavebně historický průzkum má svou profesní organizaci (Sdružení pro SHP) a je ambicí několika vysokoškolských studijních programů jej vyučovat, historické stavební konstrukce se podle mých znalostí nevyučují uceleně jinde než na FA ČVUT.

VÍT JESENSKÝ